

ANNIE ERNAUX’NUN YAPITLARINDA TOPLUMSAL CİNSİYET

Esmâ SÖNMEZ ÖZ¹

Öz: Bu makalenin amacı, günümüz Fransız yazınının önemli yazarlarından Annie Ernaux’nun yapıtlarında betimlenen kadın betisini ve rollerini özyaşamöyküsel verilerden yararlanarak irdelemektir. Bununla birlikte amacımız, toplumsal yapı içerisinde zamanla belirgin biçimde ayrılık gösteren cinsiyet kavramı ile ilgili düşünce, tutum ve davranışların yapıtlara nasıl yansıdığını belirlemeye çalışmaktır. Toplum içerisinde yaşamlarını sürdüren bireyler, istedikleri gibi davranıp hareket edemezler. Çünkü tutum ve davranışlarını içinde buldukları toplumun kültürel değerlerine göre şekillendirip buna uygun biçimde davranırlar. Kadın ve erkek, biyolojik olarak kendilerine özgü cinsiyet özelliklerine sahip iken toplum içerisine girdiklerinde ise ayrı rollere bürünürler. Bu bağlamda, Annie Ernaux’nun hayatında büründüğü ve cesurca yapıtlarında yansıttığı kadın betileri ve rolleri ise bir bakıma toplumun kadına yüklediği rollerdir: genç kız, genç kadın, sevgili, eş, kürtaj yaptıran kadın, anne, meme kanseri hasta bir kadın. Annie Ernaux gibi büyük kadın yazarlar sadece yazma eyleminde bulunmamakta aynı zamanda tarih boyunca insanoğlunun karşısına çıkan kadın sorunlarını ortak bir sorun olarak görüp ele alır ve bu konularda hem cinslerini bilinçlendirmeye çalışırlar. Buna karşın, amacımız, yazarın yaşamında kadın cinsiyetinin ne kadar etkili olduğunu göstermek olduğu kadar, Ernaux’nun hayatında yoksunluk olarak yer alan erkek kimliği ile ilintili baba betisini de kısaca ele almaktır. Philippe Lejeune’un, *Özyaşamöyküsel Sözleşme* adlı kitabı temel alınarak, özyaşamöyküsel yazın koşutunda cinsiyet kavramının yazarın yaşamındaki önemini göstermek ve yazın yaşamını da yönlendiren bu kavramlar açısından durum saptaması yapmak makaleyi farklı odak açısından okumaya yardımcı olacak kanısındayız.

Anahtar Sözcükler: Annie Ernaux, Özyaşamöyküsel, Cinsiyet, Kadın Betisi, Fransız Yazını.

¹Araş. Gör., Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü.
essonmez@atauni.edu.tr

Giriş

Philippe Lejeune, *Özyaşamöyküsel Sözleşme* (Lejeune, 1996) adlı kitabında özyaşamöyküsünü, “Gerçek bir kişinin özvarlığından hareketle, kendi yaşamını özellikle de kişiliğinin öyküsünü vurguladığı, art görünümlü düzyazı bir metin” (Tilbe ve Civelek, 2007, s. 209) olarak tanımlar. Proust, “Bir kitap, alışkanlıklarımızda, toplumsal yaşamda, kusurlarımızda ortaya koyduğumuz Ben'den farklı bir Ben'in ürünüdür” (Proust, 1954, s. 81) derken yaşamöyküsünün kurmaca anlatımda var olduğunu vurgular. Sevim Akten tarafından Türkçeye kazandırılan *Yaşam Öyküsü Oyunu*'nda Marguerite Duras “Yaşantım.....kitaplarımdadır. Bir düzeni izlemez ama olsun” (Akten, 1991, s. 65) der. Annie Ernaux'nun yapıtlarındaki yaşamöyküsünün izleri de “yarı-özyaşamöyküsü” ifadesi ile okura yansıtılır. Bununla birlikte, yazarın kendi yaşamöyküsünden esintilerini yapıtlarına yansıtması da yazın yaşamına yeni bir soluk getirir.

Özyaşamöyküsel anlatıda en önemli nokta, gerçeklere göndermede bulundurması ve geçmişteki yaşamı kurmaca düzeninde anlatmasıdır. Böyle bir kurmaca düzen yapısında, yazar ve yapıt başkışisi arasında özdeşlik kurulması ve okurun da bu özdeşliği doğrulaması beklenir. Bu bağlamda, yazar kurgunun odağında yer alır ve böylelikle yapıtın özyaşamöyküsel niteliği ön plana çıkar.

Günümüzün en önemli kadın yazarlarından Annie Ernaux, yapıtlarında genellikle özyaşamöyküsel verilerden yararlanarak kadın ve erkek kimliğini kadın bakış açısıyla ele alır. *La Place* ve *La Honte*'da babasını (erkek kimliğini), *Ce qu'ils disent ou rien*'de kendi gençlik dönemini, (kadın kimliğini) *La Femme gelée*'de evliliğini (kadın-erkek kimliğini), *L'événement*'da kürtajını, (kadın kimliğini) *Je ne suis pas sortie de ma nuit*'de annesinin Alzheimer hastalığını, (kadın kimliğini) *Une Femme*'da annesinin ölümünü (kadın kimliğini) ve *L'usage de la Photo*'da kanser oluşunu ve yaşadığı tutkulu aşkı (kadın-erkek kimliğini), özyaşamöyküsel veriler kullanarak kaleme alır. Böylelikle, yapıtlarının arka planında kadın ve erkek kimliklerine yüklediği anlamı sorgulaması söz konusudur.

Bu açıdan bakıldığında, öncelikle kadın ve erkek kavramları üzerinde durmak yerinde olacaktır. Erkek ve kadın her yönüyle birbirinden farklıdır. Düşünüş biçimleri, dış görünüşleri ve kişilik yapıları tamamen ayrılık gösterir (Aksoy, 2004). Kadının fiziksel olarak erkekten bir adım geride olduğu düşünüldüğünde duygusal ve narin olduğunu söylemek hiç de yanlış bir söylem olmamaktadır. Bu iki kavramın odağında, Ernaux'nun yapıtlarındaki kadın ve erkek betilerini ve rollerini özyaşamöyküsel veriler bağlamında irdelemek en doğru çözümleme yöntemi olacaktır.

İlk çağlardan günümüze kadar pek çok dönem ve evrimden geçen insanoğlu, ilk dönemlerde herşeyi paylaşan birer canlıydı. Ancak medeniyetlerin gelişmesiyle birlikte kadın ve erkek kavramları birbirinden ayrılarak farklı taraflara yöneldiler. Çünkü kadın ve erkek, birbirlerinden farklı olduklarını keşfettiler. Böylelikle her iki tarafta birbirleri üzerine egemenlik kurmaya çalıştılar (Gürsoy, 2010). İki cinsiyet arasında oluşan bu mücadele bazen kadının bazen

E. SÖNMEZ ÖZ, Annie Ernaux'nun Yapıtlarında Toplumsal Cinsiyet

de erkeğin lehine sonuçlanmıştır. Süheyla Kadıoğlu'na göre erkek fiziksel yapısından dolayı kadını egemenliği altına almaya çalışmış ve böylelikle kendini üstün görmeye çalışan erkek zamanla kadına kötü davranıp acı çektirmeye başlamıştır (Kadıoğlu, 2005). Gustav Graber'e göre ise "Erkeğin kadına karşı gerçek sevgisi, kadını bağlarından kurtarıp esenliğe çıkarmaktan oluşabilir ancak bu da işte en yüce sevgidir" (1996, s. 8).

Buna karşın, kadın ve erkeğin birbirini tamamladığı noktalar da söz konusudur. Gustav Graber bunu şöyle açıklamaktadır: "Kadının güçsüz yanlarını ve karanlıklarda saklı yatan gizlerini keşfedip ortaya çıkarmak, gerçek anlamda erkekliliği oluşturur" (s. 6).

Bazen aynı bazen de farklı noktalarda olan kadın ve erkeğin durumunu farklı kültürlerde nasıl alımlandığını daha iyi anlamak için, Annie Ernaux'nun yapıtlarında ele alınan kadın betisinin yanında erkek betisini de özyaşamöyküsel veriler ışığı üzerinden okumanın ve irdelemenin özgün bir araştırma konusu olacağı kanısındayız.

1960 yıllarında Amerika'da, İngiltere'de, Fransa'da toplumsal ve siyasal bir savaşımlar olarak yeniden canlanan genel feminist hareketin edebiyat alanına da kaydırılmasıyla Feminist Eleştiri ortaya çıktı (Moran, 2009). Aslında aşkın ve kadının yüceliği bu hareketin temel noktasıdır. Feminizmi savunanlar, kadını nesne olarak görenleri eleştirmektedir. "Erkeklerin kadınlara karşı tipik davranışlarını kabul eden bir hareket inancı mevcuttur. Bu da cinsiyet ayrımı yapan geleneksel bir kabuldür" (Fort, 2003, s. 988). Bununla birlikte,

Kadın hareketi, aslında iktidar ve iktidarsızlık tartışmaları ve cinsel politika sorunuyla başladı. Kadını oluşturan niteliklerin araştırılmasına, erkek iktidarının çözümlenmesi ve bu iktidarın yalnızca kadın iktidarsızlığıyla ilişkisi içinde görülmesi gerektiği noktasından yola çıkılarak girildi (Heilbrun, 1992, s. 12).

Yirminci yüzyılın büyük filozof ve yazarlarından Simone de Beauvoir, bu feminist hareketin en önemlilerinden bir tanesidir. Denemeler, yaşamöyküleri, özyaşamöyküleri ve romanlar yazmıştır. Kadınların sosyal ve politik hayatlarında maruz kaldıkları baskıları çözümleyerek sorunlarına duyarlı olmaya çalışmıştır. Babasının iki kızından sonra bir erkek evlat ümidi Simone de Beauvoir'ın bu bilinci almasının sebebidir. "Yazarlık serüveninin ilk yıllarında, Simone de Beauvoir'ın *Deuxième Sexe* (Kadın) adlı kitabının etkisinde kalan" (Erlat, Kasap, 2011, s. 206) Annie Ernaux buna karşın, "Feminizm akımından uzak durdum. Yazmaya başladığımda bunu kesinlikle düşünmem" (Fort, 2003, s. 987) diyerek bu kavram ile ilgili düşüncesini dile getirir. Simone de Beauvoir yapıtlarında cinsiyet ayrımını, kadının sosyal konumunu, karşılaştığı sorunları, hiyerarşi ve kimlik gruplarını, kadına karşı cinsiyet önyargılarını ve kadının başarılarını kısıtlayan davranışları konu alır. Sosyal eşitsizlik ve cinsiyet ayrımına karşı devamlı bir mücadele içerisinde olan yazarlardan biri de Annie Ernaux'dur. Yapıtlarının ana konuları sosyal sınıflar ve kadın-erkek arasındaki farklılıklardır. Aynı zamanda, Ernaux, sosyal sınıf sorunlarıyla, kadının bu konumdaki yeri ve kimliğiyle, erkeğin kadına bakış açısıyla yakından ilgilidir. Yayınlanan bütün yapıtlarında kimlik sorununu ya da unsurunu içeren izler vardır. Çünkü yazarlar kimliklerini elde ederken belirli

E. SÖNMEZ ÖZ, Annie Ernaux'nun Yapıtlarında Toplumsal Cinsiyet

toplumsal olayları kabul eder ve bunları yapıtlarına yansıtırlar (Aubonnet, 1994).

Kadın yazarlarımızın pek çoğu 'yazmak' gibi insan beynini tümüyle seferber eden bir mesleğin ya da uğraşın yanı sıra 'evlerinin kadını', 'anne' olmak gibi kutsal bir başka görevi ve bir diğer mesleği de sürdürmektedir. Nitekim; kadın olma durumundan, kadının toplumsal konumuna, kadının kimlik sorgulamalarından çeşitli arayışlarına kadar pek çok husus kadınların yazdıklarının önemli bir kısmının temel içeriğini oluşturmaktadır (Tağızade Karaca, 2006, s. 8).

Buna karşın, kadın yazar kavramına karşın erkek yazar kavramı tanımlaması yoktur. Ancak, "erkek yazarlar eşitlik için savaşım veren kadınları da kendi bakış açılarıyla ve değer yargılarından hareketle yıkıcılığın simgesi, 'şeytan', 'femme fatale' olarak tematize ederler" (Akyıldız Ercan, 2014, s. 39).

Annie Ernaux, eğitimi ve evliliğiyle beraber kendini burjuva hayatının içerisinde bulur. Bu yaşamı ailesine karşı bir ihanet gibidir. Onun için hem burjuva hem de kadın yazar olmak her zaman için çok güç bir durumdur: sevgili, kadın, genç kız olmak, yasadışı kürtaj yaptırmak ve evlilik dışı aşk yaşamak, altmış yaşında kansere yakalanmak, anne olmak aynı zamanda da çalışan bir kadın olmak.

Annie Ernaux, Simone de Beauvoir kadar cesur kadın yazarlardandır. Eserlerinde sadece kadın sorunlarıyla ya da kadın tarihiyle değil aynı zamanda da yirminci yüzyılın ikinci yarısındaki Fransa tarihini de gözler önüne sürer (Thomas ve Webb, 1999). Ernaux, *Kürtaj* adlı yapıtında, edindiği kürtaj tecrübesini o dönemde Fransa'da yasak olduğu için gizli yollarla yaptırdığını söyler. Yapıtında yasadışı olan kürtajın o dönemde ahlaki değerinin de olmadığını şöyle açıklar:

Kürtaj yaptırmak isteyen kızlar, onun dahil olduğu Aile Planlaması'nın belirlediği ahlaki çerçeveye girmiyordu. Zorunlu anneliğe karşı arzu edilen annelik için mücadele eden bir oluşumun üyesi olarak, gizlice kürtaj yaptırmam için bana ahlaki nedenlerle borç veremeyeceğini söylemişti" (Ernaux, 2000c, s. 23). Bir akşamüstü, bana kürtaj yapmayı kabul edecek bir doktor bulma niyetiyle yurttan çıktım (s. 25).

Berna Moran'a göre,

Yazar olarak kadına dönük Fransa'da gelişen ve écriture féminine olarak tanımlanan kadın söylemine yönelik bu çalışmaları yürütenlerin amacı kadınlığın(biyolojik anlamda) kadın söylemiyle bağıntısını, kadına özgü söylemin özelliklerini belirlemektir. Başka bir deyişle, kadınlığın kuramını oluşturmaktır amaç (2009, s. 259).

Kadınsı yazar olarak adlandırılan bu yazın türünü tercih ederek yapıtlarını buna göre yazarlar. Berna Moran'ın bu tanımına bağlantılı olarak Annie Ernaux'nun feminist bir kimliğe sahip olduğu söylenemez. Buna karşın Ernaux kendini feminizm akımından uzak tuttuğunu da dile getirir (Fort, 2003). Yazarın yapıtlarındaki kadınlar kendi hayatında büründüğü kadın betilerini yansıtmaktadır: genç kız, anne, eş, kansere yakalanan kadın, Alzheimer olan anne, sevgili. Kendisini kadınsal durumlara karşı da sorumlu hissedip bu sorumluluklara karşı yapıtlarında cevap verme gereksinimi duyar. Fransa'da

1964 yılında yasak olan kürtajı kadınsal bir durum olarak algılar ve ailesine dahi söylemeden tek başına kürtaj olayını yaşar. O kürtaj olduğu sırada sevgilisi herşeyden uzakta bir hayat yaşamaktadır. Annie Ernaux burada bedel ödeyen kadındır. Bu noktada, Ernaux'nun yapıtlarından yola çıkarak kadın ve erkek kimliklerini karşılaştıracak olursak, hangi kültürde olursa olsun zorluklara göğüs geren, acı çeken, toplumsal baskılara maruz bırakılan hep kadınlardır demek yanlış bir söylem olmamaktadır.

1. Yapıtlarda Ele Alınan Kadın Betileri ve Roller

Annie Thérèse Blanche Ernaux 1 Eylül 1940 tarihinde işçi anne ve babanın kızı olarak dünyaya gelir. “Bir işçi ve küçük esnaf ailesinin yüksek öğrenim gören ilk ferdi olarak fabrikadan ve tezgahdan sıyrılmışım” (Ernaux, 2001b, s. 19). Ortahalli bir aile olan anne ve baba, Alphonse ve Blanche Duchesne, Yvetot'un ünlü bir mahallesinde bakkal- kafeterya çalıştırır. Annie Ernaux, çocukluğunu Normandiya'nın küçük bir kasabası Yvetot'da geçirir. Bu kasabada bulunan Saint- Michel'e daha sonra da Rouen'daki Jeanne d'Arc lisesine gider. Üniversite eğitimine Rouen ve Bordeaux'da Edebiyat Fakültesi'nde devam eden yazar, Bonveille, Annecy ve Pontoise'daki liselerde öğretmenlik yaparak hayatını Annecy'de geçirir. Ernaux'nun özyaşamöyküsel yazı türünü tercih etmesi çok genç yaşlarda edindiği tecrübelerdendir. Kurgusallıktan her zaman uzak kalan Ernaux, yapıtlarına da bunu yansıtmaktan kaçınır (Ernaux, 2003). Yazar, genelde romanlarında kişisel deneyimlerini ve Fransa'nın tarihsel geri planı ile yirminci yüzyıldaki yaşanılanları birleştirerek bu olaylar karşısındaki duygu ve düşüncelerini okurla buluşturur (Mall, 1995).

Ernaux'nun yapıtlarında yoğun olarak kullanılan kadın ve kadına ilişkin unsurlar baskın biçimde görülür. Erkek kimliği açısından bakılacak olursa sevgili betisi baba kavramına göre daha sık ele alınmaktadır. Baba kavramının yazarın yapıtlarında çok sık rastlanmamasının nedeni yazarın babasını çok erken yaşta kaybetmesi ve bununla birlikte annenin evin içinde hem anne hem de baba rolünü üstlenmesidir. Kadın ve erkeğin annesini ya da babasını çok erken yaşta kaybetmesi insanların manevi yaşamlarında olumsuz bir etki bırakmaktadır. Ali Tilbe'ye göre “ Erkeklerin silik ve güçsüz olmasının nedeni, büyük ölçüde babasını erken bir yaşta kaybetmesidir” (2003, s. 27). Bu bağlamda Ernaux'nun, anne ile ilintili kadın betisinin yazarın yaşamının odağında yer almasının Ernaux'nun yazın yaşamında da etkili olduğunu söylemek yanlış olmamaktadır.

1.1. Genç Kız, Genç Kadın

“En büyük utanç, ailemin sahip olduğu utançtır. Beni utandıran şey ise gerçekten benim sorumlu olmadığım bu utanç duygusudur, bu utançın sebebi eşitsiz toplumsal düzendir” (Fort, 2003, s. 993).

La Honte, Annie Ernaux'nun özyaşamöyküsel yapıtıdır. Çünkü ailesel sorunlarının temel konularını topladığı bu yapıtta bütün zorlukları ele alarak ortaya çıkarır: 15 Haziran 1952 bir Pazar akşamı babası annesini öldürmek ister. Önemli bir tarih olarak Annie Ernaux'nun hafızasına kazınır. “Bu, çocukluğun emin olunan ve belirlenen ilk tarihidir” (Ernaux, 1997b, s. 72).

E. SÖNMEZ ÖZ, Annie Ernaux'nun Yapıtlarında Toplumsal Cinsiyet

Bu tarihin en önemli özelliği, yazarın genç kızlıktan kadınlığa geçtiği bir dönem olmasıdır. Ancak yazar yaşadığı olayları kaleme alarak, bu zorlu dönemin üstesinden gelir (Ernaux, 1997b). Aynı zamanda huzursuzluğun da günüdür. Annesini öldürmek üzere olan babasını görmeyen küçük Annie Ernaux bazı olayları en ince ayrıntısına kadar hatırlayabilmektedir.

Yazarak bazen kızgınlığımı bazen de acımı hafifletiyorum. Hayatta yapamadığım ya da az yaptığım bir şeyi metinlerde vermeyi sevmiyorum. Bağırmak, ağlamak gibi. Çok üzgün olduğunuz bir anda imgeleri yeniden yaratmak aslında zor gibi görünse de aslında bu yazma ruhudur. Aslında söylemek istediğim şu: yazmaya başlayan kişi gerçeklerin izlerini yeniden inşa eder (Ernaux, 2000a, s. 96).

L'événement ve *La Honte* adlı yapıtlarda yazmanın Annie Ernaux için neden bu kadar önemli olduğu açıkça belirtilir. Her iki yapıtta da ne yapacağını bilmeyen küçük bir kızdır Annie Ernaux. Anne ve babasına karşı hissettiği sevgi aynıdır. Ancak anne ve baba için durum aynı değildir. “Babam beni seviyor ama aynı zamanda beni öldürmek de istiyor. Annem de beni seviyor” (Ernaux, 1997b, s. 19).

Küçük bir kız olan Annie *La Honte*'un ikinci bölümünde kurduğu hayallerden bahseder. “Rouen benim geleceğimin şehridir. Çünkü romanlar, gazeteler oldukça fazladır” (Ernaux, 1997b, s. 44). “Çocukluğum boyunca sokaklarda düşünemedim. Çünkü kuralların yer aldığı sosyal sınıfın farkı bunu engelliyordu” (s. 51).

Annie Ernaux, mahallesini, bakkallarını ve çocuklukta sosyal ilişkilerin oldukça fazla yer aldığı Yvetot'u betimler. Bütün bu betimlemeler sayesinde kültürel dünyayı, ailesinin dil kullanımını ve bu dönemdeki sosyal sınıfın, bir çocuk üzerinde bununla ilintili olarak da kadının üzerinde ne kadar etkili olduğu anlaşılır. Küçük bir kız olan Annie, özel Katolik okulunda geçirdiği zamanı şöyle dile getirir:

Ailede özel okula giden tek çocuktum. Erkek ve kız kuzenlerim de Yvetot'da yaşıyorlardı. Ancak onlar devlet okuluna gidiyordu. Mahalledeki kızlardan da ancak iki ya da üç tanesi özel okula gidenler içerisinde vardı (s. 75).

Aslında bu zengin fakir ayrımı olan bir durum değildir. Sadece büyük Katolik aileleri kapsıyor (s. 91).

Okul sistemini, öğrencileri ve öğretmenleri betimlerken, aslında küçük Annie'nin okul yaşamındaki başarısını ortaya çıkarır. Öğretmenlerin ona karşı tutumları ve okul notları onun nasıl iyi yetişmiş bir öğrenci olduğunu gösterir. Bu da aslında yeni bir sosyal sınıfa nasıl kabul edildiğinin de bir göstergesidir. “Özel okulun mükemmelliğine ve üstünlüğüne sanki yakışmıyorum” (s. 116). “En büyük utancı, sanki sınıfta tekmişim gibi hissettiğim zamanlardır” (s. 116).

Yazar küçük yaşlarda yaşadığı ve unutamadığı sosyal bir aşağılık durumundan bahseder. Annesiyle bir akşam eve giderlerken, küçük Annie arkadaşları ve öğretmeniyle karşılaşır. Ancak yazar o an hayatında yaşadığı en büyük utancı kadın durumuyla yaşar. Çünkü annesinin o dönemde bir zenginlik ifadesi olan geceliği (*robe de chambre*) yoktur.

E. SÖNMEZ ÖZ, Annie Ernaux'nun Yapıtlarında Toplumsal Cinsiyet

Komşularının bakışları altında kuzenlerinin ve yengesinin, annesini aşağılayarak davrandıkları tutumunu Ernaux şöyle ifade eder:

Bakkalın kapısını açtım. Kısa bir süre sonra mağazanın lambaları yandı ve o anda annem kapıda görüldü. Uykü mahmurluğu, saç başı dağılmış, buruşuk ve kirli pijaması ile çok kötü görünüyordu. Madame L. ve çocukları o anda konuşmalarını durdurdular. Annem mırıldanarak iyi akşamlar dedi ancak hiç kimse ona cevap vermedi (s. 117).

Bir Kadın adlı yapıtta ise anne ile küçük kız arasındaki itiraflar başlar.

Yazarken kimi zaman iyi anneyi kimi zaman da kötüsünü görüyorum. Çocukluğumun en uzak döneminden başlayan bu iki anne arasında gidip gelmeden kurtulmak için, sanki bir başka anne ve benim dışımda bir başka kız söz konusuymuş gibi anlatmaya, açıklamaya çabalıyorum (Ernaux, 1994a, s. 46).

Annesine karşı hissettiği utanç duygusu, ergenlik döneminde başlar ve annesini bir model olarak görmeyi de böylelikle bırakır. “Kimi zaman, kızı sanki karşısında haşin bir sınıf arkadaşıydı” (s. 49).

Kızının okula gitmesini isteyen aynı zamanda da bundan rahatsızlık duyan bir kadın bir anne imgesi karşımıza çıkar.

Annem için başkaldırmanın tek bir anlamı vardı, o da yoksulluğu kabul etmemekti; bir tek biçimi vardı, o da çalışmak, para kazanmak ve başkaları kadar rahat olmamaktı. Bana bu yüzden sitemde bulunmuştu. O benim tutumumu anlamadığı gibi, ben de onun şu acı sitemini anlamıyordum. Seni on iki yaşında fabrikaya koysaydık, böyle olmazdın. Mutluluğunun değerini bilmiyorsun (s. 48).

Mutluluk kavramı, anne- kız arasında farklı anlamlar yüklenerek, büyük bir ayrılık gösterir. Artık ergenlik çağına gelmiş Annie için mutluluk gitmekten başka bir şey değildir (Ernaux, 1994a). Annesiyle yaşadığı büyük tartışmalara rağmen Annie Ernaux eğitimi için büyük bir çaba gösterir. Rouen lisesine ve bir tatil için de Londra'ya gider.

Genç bir kız olarak annesiyle yaşamak onun için gerçekten zordur. Bir kadın olmaya başladığında da yine aynı zorlukla karşılaşır. Çünkü evlenip gittiği evdeki sosyal sınıf geldiği yerden çok farklıdır. Annesiyle anlaşamamasının nedeni artık budur. Çünkü Annie Ernaux eğitimi sayesinde şimdi bir burjuva ailesindedir. Bu eğitimiyle birlikte ailesinden uzaklaşır çünkü o, artık Yvetot'taki küçük kız değildir. Ancak, iki ayrı toplumsal sınıf arasında kalan bir kadındır.

1.2. Sevgili, Eş, Anne

“Kocaları olan kadınlar ölümlü dünyanın birer parçalarıdır” (Ernaux, 2008a, s. 113). Annie Ernaux, *Passion Simple (Yalın Tutku)* ve *L'Usage de la photo*'da sevgili, *La Femme gelée*'de bir eşi bir anneyi bunlarla ilintili olarak da kadını simgeler. *Passion Simple*'de Rus bir diplomata âşık kadındır. Aile içerisinde, kadının sorumluluğu erkeğe göre fazladır ve Ernaux da bu durumdan hoşnutsuzluk duymamaktadır. “Anne ve piliç, ben her ikisiyim de. Bütün rolleri üzerimde taşımak hoşuma gidiyor” (Ernaux, 2001a, s. 120).

Annie Ernaux'nun hayatına bir erkek girdiği zaman, yaşamını ve rüyalarını hep bu kişi üzerine kurarak eskiye hep sadık kalır. Toplum açısından düşünüldüğünde, böyle durumlarda yük her zaman kadının omuzlarındadır.

E. SÖNMEZ ÖZ, Annie Ernaux'nun Yapıtlarında Toplumsal Cinsiyet

Bundan dolayı da kadın her zaman için hareketlerine, tavırlarına dikkat etmek zorundadır. Çünkü çocukları için iyi bir anne, kocası için de iyi bir eş olmalıdır. “Sabah, baba işe gider, anne evde kalır, evi temizler, tadı güzel yemekler hazırlar, kekeliyorum, sorular sormadan diğerlerini tekrarlıyorum” (Ernaux, 2008a, s. 1). Bu anlatım, gelenekselleşmiş evli bir kadının söylemidir. Annie Ernaux ve eşi aynı üniversiteye giderek aynı eğitimi alırlar. Ancak Ernaux, ev işleri ve çocuk bakma konularına gelince bunlarla tek başına ilgilenir. Eşi akşam eve geldiğinde Ernaux'nun onunla ilgilenmesini, akşam yemeği ya da bir bardak kahve vermesini bekler. Ama eşinin de çalıştığını unutmaktadır. Göz ardı edilen bu iş, hemen hemen bütün kadınların bir zorunluluğu gibidir.

1.3. Hasta Kadın

Annie Ernaux, *L'Usage de la photo*'yu yazdığı sırada meme kanseridir. Hasta bir kadının bütün fiziksel değişimlerini ve duygularını en ince ayrıntısına kadar anlatır. Yapıt, sevgilisi Marc Marie ile olan ilişkisinin evrelerini, buna paralel olarak da hastalığının ve tedavisinin oluşum sürecini kapsar.

Yere atılmış eşyalar, kâğıtlar, kalemler, kırmızı şarap şişesi, Annie Ernaux'nun mutfaktaki bir görüntüsü, otel odasından bir görüntü, bunların hepsi romanın içerisinde yer alan 14 fotoğraftan birisidir. Bir yaşamın, arzunun, aşkın ve ilişkinin izlerini taşımaktadır.

Ernaux, kansere karşı mücadelesini, bir kadının duygularını, aşktan beklentilerini, fiziksel olarak değişen bir hastalığın insan üzerindeki etkisini, sadece bir göğüse sahip olmayı, ne kirpiğin ne de kaşının olmayışını, kemoterapi yüzünden saçlarının olmaması ve bu yüzden de peruk takmasını yazınsal bir dille yazar. “Bir kere düşündüm ki, kanser tüberküloz kadar romantik bir hastalık olabilir” (Ernaux ve Marie, 2005, s. 122). Bütün bu durumlarda düşündüğü tek şey kadın hem kanser hem de âşık olsun kadın kadındır.

Alzheimer olan annesinin ve babasının ölümünü, yaşadığı tutkulu aşkları, evliliğini, kürtajı ve sonunda ölümcül hastalığını yazar; ama bütün bunlar bireysellikten uzak, herkesin başına gelebilecek gerçek yaşamın öyküleridir. Kansere karşı verdiği savaşla yaşamın sınırlarını zorlayan Annie Ernaux yazının sınırlarını da zorlar (Akten, 2010, s. 186).

Annie Ernaux yapıtında hem meme kanseri hem de âşık bir kadın konumundadır. Marc Marie'nin tek göğsünün olmadığını gördüğünde vereceği tepkiyi merakla bekler. Tek göğsü alınan bir kadının duygularını *Écriture féminine*'e (kadınsal yazına) başvurarak yazar. Ernaux'nun kullandığı “ben” (je) kavramı aslında kendine bir gönderme yapmamaktadır. Bu söylemde söz konusu olan “ben” (je) bütün kadınlar adına göndermedir. “Altmışlı yıllarda kaba bir tarzda Katolik bir çocuğa hamileyim çocuğu aldırma istiyordum dediğim gibi M.'ye göğüs kanseriyim desem” (Ernaux ve Marie, 2005, s. 22).

Annie Ernaux, kansere yakalanan erkek ya da kadının diğer insanların gözünde nasıl olduğunu ve onlara karşı davranışını ve düşüncelerini dile getirir. “Gözlerinde benim yok olan geleceğimi okuyorum” (s. 76).

Peruk, ameliyatlar ve kemoterapi, yazar ve kanser arasındaki mücadelenin kelimeleridir. Bu kavramlar metinde gizli kalır ve fotoğraflarla da görülemez.

E. SÖNMEZ ÖZ, Annie Ernaux'nun Yapıtlarında Toplumsal Cinsiyet

Fotoğraflar sadece aşkın belirtilerini gösteren nesnelere içerir (Akten, 2010). Ernaux nesnelere fotoğrafını çekerek geçirilen iyi zamanları durdurmamayı, zaman kavramını yok etmeyi ve aşk imgesini göstermeyi amaçlar (Akten, 2010).

Yazar, kanser ile daha da duygusallaşarak aşkı M.'yi daha da kıskanmaktadır. Fiziksel değişimlerinden dolayı aşkın artık onu beğenmediğini ve başka kadınlarla beraber olduğunu düşünür. “*L'Usage de la photo*” da aşkın başka kadınla olabileceğini kabullenen hasta bir kadının saf ve temiz duyguları şöyle betimlenir:

Haziranın sonuna doğru çekilen aşkımızın ilk fotoğrafıdır. Temmuz ayından kasım ayına kadar başka hiç fotoğraf yok. M. sık sık Karlsruhe'a, Montpellier'e ve Mauritaine'e gidiyor. Başka biriyle beraber olduğundan şüpheleniyorum (Ernaux ve Marie, 2005, s. 156).

Ne kanser ne de başka diğer bir durum kadının duygularına engel olamamaktadır. Annie Ernaux da diğer kadınlar gibi kendi içinde şüpheler barındırır ve yoğun düşüncelere dalar. Bu bağlamda da kendi kendine Marc Marie'nin sevgisini sorgulamaya ve bunun üzerine sorular sormaya başlar. “Beni seviyor mu?” (s. 159). Bununla birlikte, “Bir kadın algısının en duygusal ayrıntılarını, en mahrem yanlarını, dahası ölümcül bir hastalığın özdeksel ve tinsel izdüşümlerini de yansıtır” (Akten, 2010, s. 189).

1.4. Yoksun Erkek Betisi

Annie Ernaux'nun erkek kimliğini betimlediği iki önemli yapıt olan *La Place* ve *La Honte* aslında baba imgesini ve baba-kız arasındaki ilişkiyi de en açık biçimde açıklar (Bouchy, 2005). Ernaux, *La Honte*'de babasına karşı hissettiği utancı farklı bakış açılarıyla kaleme alır. Aslında utanç, “kusurlu duruma düşmekten veya kendini öyle görmekten ileri gelen eziklik duygusu, utanma duygusu, hicap” (Ayverdi, 2005, s. 3248) olarak tanımlanmaktadır. Yazar, yapıtının adına *La Honte* (Utanç) vererek hayatındaki utancı, baba ile ilintili olan erkek betisine karşı ezik konumda olan kadını cesur bir biçimde kaleme alarak okuyucu ile paylaşır.

“Haziran ayının bir Pazar günü ikinci vaktine doğru babam annemi öldürmek istedi” (Ernaux, 1997b, s. 13) diye başlayan yapıtında aslında yazarın yaşamındaki travmatik bir olayın ve erkeğin kadına gösterdiği şiddetten nasıl etkilediğini kadın bakış açısıyla okura anlatmaya çalışır. Babasının annesine uyguladığı şiddet, baba-kız arasındaki ilişkiyi de zedelemektedir. Yazarın kendisinin de kadın olmasından dolayı, annesine uygulanan şiddetten oldukça utanç duymaktadır. Baba-kız arasındaki ilişkiyi bozan utanç, aslında yazarın yaşamında hep bir derin yara gibidir. “Varlığımız, utancın bir belirtisi olmuştur” (s. 139).

La Place- Babam adlı yapıt ise Annie Ernaux'nun yalın bir dille kaleme alınan kısa yaşamöyküsüdür. Sosyal ayrılıklardan dolayı kızından ayrılan erkek kimliği üzerinden baba betisini betimler. Bununla birlikte, Annie Ernaux yapıtta, ailesinin öyküsünü, sosyal yaşamlarının nasıl değişip yükseldiğini, ailesinin uğraştığı işleri ve ümitlerini anlatır. Ancak, bu yaşamın sadece anlatılarda kaldığını belirtir. “İçeri girdiğim burjuva ve kültürlü dünyanın

E. SÖNMEZ ÖZ, Annie Ernaux'nun Yapıtlarında Toplumsal Cinsiyet

kapısının eşiğinde bırakmak zorunda olduğum mirası gün ışığına çıkarmayı bitirdim” (Ernaux, 1994b, s. 82).

Ernaux'nun büyükbabası ve babaannesi tarım işleriyle uğraşan çiftçi ailesidir. Büyükbabası sekiz yaşından beri hasat işleriyle uğraşan, okuma-yazma bilmeyen bir çiftçidir. Babaannesi ise kız kardeşleri ile okula giderek okuma-yazma fırsatını elde eder. Rouen'da bulunan bir fabrikada dokuma işinde de çalışır.

Ernaux'nun babası da okula gider. Ancak çiftlik işlerinden dolayı derslerine devam etme durumu söz konusu değildir. Hiç hata yapmadan kusursuz biçimde okuma-yazma bilir. “Öğrenmek hoşuna gidiyordu. Yemek gibi, içmek gibi, kısaca öğrenmek deniyordu” (s. 20).

Annie Ernaux'nun babası, 12 yaşında okulu bırakarak aynı çiftlikte değişik tarım işleri ile uğraşır. Çok erken yaşta askere çağrılan baba, 20 yaşında askerden döndükten sonra artık tarım ile uğraşmak istemez. 13 yaşından sonra kızların ve erkeklerin işe alındığı bir iplik fabrikasına girer. Ernaux'nun annesi ile de burada tanışır ve daha sonra da evlenirler.

Annesi ve babası daha sonra fabrikadan çıkarak kendilerine ait bir kafe-bakkal işletirler. Çünkü anne eşinin bir işçi sınıfına mensup olmasını istememektedir. “Benim kocam hiç işçi gibi olmadı” (s. 25).

Ernaux, yapıtta kadın-erkek ilişkisi bağlamında ele alınırsa, babası ile arasında hep bir sorun ve adı olmayan bir mesafenin olduğunu yazar.

Babam hakkında, hayatı ve onunla benim arama ergenlik çağında giren bu mesafe hakkında yazmayı kastediyorum. Bir sınıf mesafesi, ama kendine özgü, adı olmayan bir mesafe. Sanki ayrı düşmüş aşk gibi (s. 16).

Annie Ernaux, anlatısında, babası ile paylaşımlarının az olmasının aralarındaki mesafeden kaynaklandığını dile getirir. Böylelikle anılarını, hemen kaleme almadığını, babası ile ilintili anlatısını yavaş yavaş yazdığını ifade eder. Bu nedenlerden dolayı da baba betisinin zamanla kendinden uzaklaştığını vurgular.

Sonuç

20. yüzyılda yapıtlarıyla adından oldukça söz edilen Annie Ernaux, kadını ikinci sınıf vatandaş konumundan düşürerek toplumun ona yüklediği sorumlulukları da omuzlarına alarak özgürlüğünü elde etmeyi başarmış bir kadın yazardır.

Birey olmaktan çok güzelliği ile ön plana çıkan kadının, yüzyıllar boyunca nesne konumunda olduğu düşüncesi genel bir kabul görüşüdür. Annie Ernaux bu durumu, kadının toplumdaki yerini, yapıtlarında kadına anne olgusu da yükleyerek dile getirir. Bununla birlikte, edebiyatta özellikle kadın yazarlar tarafından ele alınan yapıtlarda bu durum gözlenebilmektedir.

Hristiyan terminolojisinde yer alan baba-oğul-kutsal ruh' üçlemesinden yola çıkılacak olursa, var etme, üretme, erkeğe vergi sayılmıştır. Bu nedenle, kadının doğurganlık özelliğine karşın, düşünsel ve yazımsal anlamdaki üretkenliği yok sayılmış, göz ardı edilmiş, görmezlikten gelinmiştir (Tağızade Karaca 2006, s. 543)

Bu bağlamda bakıldığında, her dönemde ve her kültürde kadının kendini yazar olarak ve toplum içindeki varlığını kabul ettirmesi zor olmuştur. Batı ve Doğu yazınında kadının birey olarak varlığını kabul ettiren kadın yazarlar, yazma

E. SÖNMEZ ÖZ, Annie Ernaux'nun Yapıtlarında Toplumsal Cinsiyet

eylemiyle hem kadınları bilinçlendirme yoluna giderler hem de tarih boyunca karşımıza çıkan kadın sorununu ele alırlar. Bir noktada, kadın yazarlar kadını edilgen konumundan çıkartıp aktif konuma almaları da hep bir mücadele ile olmuştur. “Nesnellikten öznelliğe geçiş yapmak için verdikleri savaşım tarih boyunca devam etmiştir” (Akyıldız Ercan, 2014, s. 151).

Toplumsal alan içerisinde kadın ve erkek konumunu etkileyen ekonomik, sosyal ve kültürel etkenlerin varlığını çağdaş düşünür Simone de Beauvoir şöyle dile getirir:

Toplum içinde tam bir ekonomik eşitlik gerçekleşmedikçe, gelenekler, bazı erkeklerin ellerindeki imtiyazlardan kadının sadece eş, ya da metres olarak faydalanmasına imkân verdikçe, edilgen bir başarı hayali devam edecek ve kadının, benliğini tamamlanmasını frenleyecektir (De Beauvoir, 1970, s. 128)

Özetle, çağdaş toplumsal düzen içerisinde kadın ve erkek eşit olarak görünse de, günümüz yazarlarından Ernaux'nun yapıtlarında ele alınan kadına bakıldığında durumun böyle olmadığı görülmektedir. Özellikle ele aldığımız Annie Ernaux'nun yapıtlarında, yazar, toplumsal dizge içerisinde kadının konumunu saptar ve bunu okuyucu ile paylaşır. Ernaux, bunu yaparken özellikle de özyaşamöyküsel verilerden yararlanır.

KAYNAKÇA

Aksoy, S. E. (2004). *Aşk-ı Memnu'da Cennet İmgeleri*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akten, S. (2010a). Kadından Kentler'in Kadınları. *Pamukkale Üniversitesi Yayınları*, 17, 364-370.

Akten, S. (2010b). Metinlerarası Bağlamda Fotoğrafı Okumak. *VI. Ulusal Frankofoni Kongresi*, 20-22 Mayıs, Kars.

Akyıldız Ercan, C. (2014). *Cinsiyetin Toplumsal Rol'deki Yeri Elfriede Jelinek'in Seçilmiş Romanlarında Kadınlık*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Aliette, A. (1991). Yaşam Öyküsü Oyunu. (Çev. Sevim Akten). *Argos: Duras Özel Sayısı*, (32), 64-69.

Ayverdi, İ.(2005). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

Aubonnet, B. (1994). Entretien avec Annie Ernaux. *EncresVaga bondes*, 1.

Bouchy, F. (2005). *La Place La Honte Annie Ernaux*. Paris: Hatier.

De Beauvoir, S. (1970). *Kadın Genç Kızlık Çağı*. (Çev. Orhan Suda). İstanbul: Payel Yayınevi.

Erlat, J. ve Kasap, Ö.(2011). *Başlangıçtan Günümüze Fransız Edebiyatında Kadın Yazarlar* (1. bs.). Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

Ernaux, A.(1974). *Les armoires vides*. Paris: Éditions Gallimard.

----- (1989). *Ce qu'ils disent ou rien*. Paris: Folio.

----- (1992). *Passion Simple*. Paris: Folio.

----- (1993). *Journal du dehors*. Paris: Éditions Gallimard.

E. SÖNMEZ ÖZ, Annie Ernaux'nun Yapıtlarında Toplumsal Cinsiyet

- (1994a). *Bir Kadın*. (Çev. Yaşar Avunç). İstanbul: Cem Yayınevi.
- (1994b). *Bir Adam*. (Çev. Yaşar Avunç). İstanbul: Cem Yayınevi.
- (1997a). *Je ne suis pas sortie de ma nuit*. Paris: Éditions Gallimard.
- (1997b). *La Honte*. Paris: Éditions Gallimard.
- (2000a). *La vie extérieure*. Paris: Éditions Gallimard.
- (2000b). *L'événement*, Paris: Éditions Gallimard.
- (2000c). *Kürtaj*. (Çev. Siren Edemen). İstanbul: İletişim Yayınları.
- (2001a). *Se perdre*, Mayenne: Gallimard.
- (2001b). *Babam*. (Çev. Siren Edemen). İstanbul: İletişim Yayınları.
- (2002). *L'Occupation*. Paris: Éditions Gallimard.
- (2003). *Ecriture comme un couteau. Entretien avec Frédéric-Yves Jeannet*. Paris: Éditions Gallimard.
- (2007). *Une Femme*. Barcelone: Gallimard
- (2008a). *La femme gelée*. Paris: Folio.
- (2008b). *Les Années*. Paris: Éditions Gallimard.
- (2008c). *La Place*. Barcelone: Éditions Gallimard.
- Ernaux, A. ve Marie, M. (2005). *L'usage de la photo*. Paris: Folio.
- Fort, P. L. (2003). Entretien avec Annie Ernaux. *American Association of Teachers of French, French Review*, 76 (5), 984-994.
- Graber, G. H. (1996). *Kadın Psikolojisi*. (Çev. Kamuran Şipal). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Gürsoy, F. (2010). *Türkiye'de Kadın*. Yayın No: 5. Ankara: Türkiye Üniversiteli Kadınlar Derneği.
- Heilbrun, C. G. (1992). Kadının Özyaşamını Yazarken. Yurdanur (Çev. Yurdanur Salman ve Gülşat Aygen). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kadioğlu, S. (2005). *Batı Ülkelerinde Kadın Hareketleri*. İstanbul: Gri Yayınevi.
- Lejeune, P. (1996). *Le Pacte Autobiographique*. Paris: Editions du Seuil.
- Mall, L. (1995). Moins seule et factice: la part autobiographique dans Une Femme d'Annie Ernaux. *American Association of Teachers of French, The French Review*, 69 (1), 45-54.
- Moran, B. (2009). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. (19. bs.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Rifat, M. (2007). *Metnin Sesi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Tağızade Karaca, N. (2006). *Edebiyatımızın Kadın Kalemleri*. (1. bs.). Ankara: Vadi Yayınları.

E. SÖNMEZ ÖZ, Annie Ernaux'nun Yapıtlarında Toplumsal Cinsiyet

Thomas, L. ve Webb, E. (1999). Writing from Experience: The Place of the Personal in French Feminist Writing. *Feminist Review*, (61), *Snake sand Ladders: Reviewing Feminisms at Century's End*, 27-48.

Tilbe, A. ve Civelek, K. (2007). Anılarla Şiirsel Bir Yolculuk: Nedim Gürsel ile Sağsalim Kavuşsak. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Dergisi*, XVI.

Tilbe, A. (2003). Marguerite Duras'ın Yapıtlarında Aile İmgesi. *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (12), 25-34.

THE CONCEPT OF GENDER IN ANNIE ERNAUX'S NOVELS

Abstract: The aim of this study is to analyse the figure of woman and the roles of woman in Annie Ernaux's works through autobiographical data and Philippe Lejeune's *The Autobiographical Contract*. The study examines the concept of gender that shows differentiation more specifically in social structure and whose manipulations are much more effective in women's life as it is reflected in Ernaux's novels. Cultural values shape the attitudes and the behaviours of individuals in a society; individuals oppress and form themselves depending on social values in order not to be marginalized in the society they live in. Although women and men have sexual characteristics peculiar to themselves, their social roles may be divided into different parts. In this context, Annie Ernaux's roles and her attitudes as a woman in her life, which she directly reflects in her novels are the roles of women that society impose as a burden; being a young lady, being a woman, beloved wife, mother, a woman who has an abortion and a woman who has breast cancer. Annie Ernaux discusses women issues in order to awaken her fellows and to draw a kind of map to survive in a male dominant society. This study emphasizes the importance of gender notion in Annie Ernaux's life and the notion's oppression upon women. The study also includes father figure as a male identity which represents a deprivation in Ernaux's life. Philippe Lejeune's *The Autobiographical Contract* is the most relevant method to evaluate the issues from different perspectives in overall analysis of the novels.

Keywords: Annie Ernaux, Autobiography, Gender, the Figure of Woman, French Literature.

